

Шовкопляс Ганна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0003-0313-8606*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І НАГЛЯДУ ЗА РИНКАМИ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають із регулювання ринків небанківських фінансових установ в Україні. Автор проаналізував чинне законодавство, законодавство Європейського Союзу та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: ринок небанківських фінансових установ, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Shovkopliias Hanna

*PhD, Associate Professor of the Department of Economic Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Senior researcher of the Research institute of legal support of innovative
development of the NALS of Ukraine
ORCID 0000-0003-0313-8606*

TRANSFORMATION OF STATE REGULATION AND SUPERVISION OF FINANCIAL SERVICES MARKETS IN UKRAINE

The scientific work is devoted to the research of problems arising from the regulation of the markets of non-bank financial institutions in Ukraine. The author has analyzed the current legislation, the legislation of the European Union and made the relevant conclusions.

Keywords: market of non-banking financial institutions, National Committee of Financial Services, National Committee on Securities and Stock Market.

Фінансовий ринок України постійно перебуває у стані нестабільності після світової фінансової кризи 2008–2009 р. та внутрішньої політичної та економічної кризи 2014 рр. Але зараз він починає відновлюватися. Однак такий сектор фінансового ринку як небанківський потребує особливого регулювання, нагляду та контролю з боку органів державної влади в результаті існування численних загроз.

Важливість державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг пов'язана, насамперед, з необхідністю забезпечення єдності ринку, відкритості такого ринку, нагляду за функціонуванням небанківських фінансових установ та захисту прав споживачів небанківських послуг.

Регулювання небанківського фінансового ринку в даний час здійснюється двома національними органами.

Згідно з підписаним наприкінці 2018 р. з МВФ меморандуму, Україна зобов'язана була прийняти законопроект про “Спліт”. 7 липня 2016 року ВРУ ухвалила в першому читанні проект Закону України “Про внесення деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій державного регулювання ринків фінансових послуг” згідно з яким частково консолідована (інтегрована) модель регулювання фінансового ринку введена в Україні. Весь фінансовий сектор буде регулюватися 2 регуляторами. Це буде зроблено шляхом передачі функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) Національному банку України (далі – НБУ) та Національній комісії з

цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР). У представництві ЄС в Україні відзначили, що стабільність фінансового сектора надзвичайно важлива для поширення економічних вигод для широких кіл і залучення більшої частини населення в економіку країни. Також, у представництві додали, що українське законодавство, яке регулює фінансовий ринок, має бути переглянуто і наближене до законодавства та стандартів ЄС відповідно до зобов'язань України в рамках угоди про асоціацію з Євросоюзом. На засіданні 12 вересня 2019 р. ВРУ прийняла за основу і в цілому проект закону № 1069-2 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг” (“спліт”). Цей законопроект №1069-2 доопрацьований, він був раніше внесений під номером 2413а. Його метою є скорочення кількості регуляторних і контролюючих органів на ринках небанківських фінансових послуг за рахунок розподілу функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Зокрема, НБУ буде регулювати та контролювати діяльність банків, страхових компаній, лізингових компаній та суб'єктів господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають право надавати послуги фінансового лізингу, факторингових компаній, кредитних спілок, бюро кредитних історій, ломбардів, інш. фінансових установ. В сферу відповідальності НКЦПФР входить регулювання недержавних пенсійних фондів та ФФБ, ФОН.

Метою та результатом такого поділу на думку експертів є безпека та стабільність фінансової системи, захист інтересів вкладників, кредиторів та інших споживачів небанківських фінансових послуг.

Необхідність реформування вітчизняної системи регулювання небанківського фінансового сектору була оновлена у 2019 році через те, що для внутрішнього фінансового ринку існує низька проблем, які органи державної влади за останні роки не змогли вирішити. Серед них, зокрема, слід відзначити:

- низький рівень фінансової грамотності населення, який не дозволяє потенційним споживачам фінансових послуг інвестувати у фінансовий ринок;
- низький рівень функціонування та ефективності інфраструктури ринку фінансових послуг;
- низький рівень інвестиційної привабливості фінансових інструментів та низький рівень інвестиційної активності вітчизняних інвесторів;
- ризиковість інвестиційних ресурсів.

Заходи органів державної влади, спрямовані на реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг України, здійснюються в умовах невизначеності. Спроби впровадження реформаторських заходів знижують довіру самих фінансових установ до національних регуляторів та споживачів фінансових послуг.

Роль державного регулятора у забезпеченні безпеки функціонування та розвитку ринків фінансових послуг полягає у : встановленні вимог до діяльності фінансових установ під час їх створення, нагляд за якістю фінансових послуг, контроль за інформаційною прозорістю.

Прийняття цього Закону означає, що Нацкомфінпослуг буде повністю ліквідована, а її функції будуть передані НБУ та НКЦПФР. Але чи є це доречним, коли Нацкомфінпослуг вже має відповідний досвід в регулюванні цього ринку і досвід в подаланні кризових ситуацій на цьому ринку. У той же час очікуються і позитивні очікування щодо розподілу повноважень між двома регуляторами, а саме: усунення дублюювання органами державної влади регуляторної функції, розширення можливостей виходу на ринок фінансових послуг небанківських фінансових з різними фінансовими можливостями. До негативних можна віднести: підвищення вимог до фінансового стану та результатів діяльності небанківських фінансових установ, певні обмеження щодо надання послуг певними небанківськими фінансовими установами, регулювання діяльності небанківських фінансових установ без врахування їх специфіки та особливостей розвитку на ринку.

Розмежування функцій між двома регуляторами ринку фінансових послуг є одним із етапів переходу до інноваційної моделі контролю та нагляду за ринком України відповідно до європейських вимог та стандартів. Деякі повноваження державних органів можуть бути передані саморегульвним організаціям та об'єднанням учасників ринку фінансових послуг. Так, їм можуть бути передані повноваження в частині надання інформаційних та консультаційних даних учасникам ринку фінансових послуг, покласти на них розробку механізму звітування учасників ринку фінансових послуг перед регуляторами. Це дасть поштовх для формування інноваційних підходів до державного регулювання безпеки небанківського фінансового сектору, застосувавши до них відповідні стандарти, які встановлені для банків в Україні. Також, на нашу думку буде приділена увага забезпеченню високого рівня прозорості даних про поточний стан фінансових установ. Буде очищено ринок від учасників, які не відповідають вимогам щодо управління ризиками. Рівень нагляду за якістю фінансових послуг буде посиленим та вживатимуться заходи для забезпечення захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг, впровадження гарантійних механізмів виконання зобов'язань фінансовими установами перед клієнтами.

Питання реформування системи регулювання ринків фінансових послуг в країнах ЄС з'явився через негативний вплив фінансово-економічної кризи 2008 року. Кризові явища, які охопили фінансову систему країн Європи, вказали на недоліки її державного регулювання. Одним з таких недоліків вважають відсутність єдності в проведенні макро- і мікропруденційної політик як на національному рівні країн-членів, так і на рівні всього Європейського союзу [1].

Право ЄС у сфері регулювання фінансових послуг містить норми, які визначають поняття “компетентні органи” (competent authorities), або “компетентні пруденційно-наглядові органи” (competent prudential-supervision authorities).

Кожна директива або регламент ЄС щодо регулювання фінансових послуг визначає основні вимоги до виконання компетентним органом держави-члена певних функцій, а саме повноваження щодо

нагляду, контролю, вжиття заходів впливу та взаємодії із компетентними органами інших країн. Зокрема, Директивою 2014/65/ЄС [2] та Регламентом (ЄС) 600/2014 [3] регулюються діяльність на ринках фінансових інструментів, Директивою 2009/138/ЄС [4] врегульовано ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання, Директивою 2013/36/ЄС [5] та Регламентом (ЄС) №575/2013 [6] встановлені вимоги до діяльності кредитних організацій і пруденційного нагляду за діяльністю кредитних організацій та інвестиційних компаній.

Прямих вимог до порядку заснування та моделі організації компетентного органу не визначено, окрім п. 26 ч. 1 ст. 4 Директиви 2014/65/ЄС про ринки фінансових інструментів, де зазначається, що “компетентний орган” – орган, призначений кожною державою-членом відповідно до ст. 67 цієї директиви, в якій встановлено вимоги до призначення компетентних органів. Ці компетентні органи повинні виконувати функції, передбачені як Директивою 2014/65/ЄС, так і Регламентом (ЄС) 600/2014. При цьому компетентні органи повинні бути державними органами без шкоди для можливості делегування завдань іншим організаціям, якщо це прямо передбачено Директивою 2014/65/ЄС.

Будь-яке делегування завдань іншим організаціям, що не є державними органами, не може включати передачу повноважень публічної влади або використання дискреційних повноважень суду. В разі делегування повноважень компетентні органи вживають усіх необхідних заходів для забезпечення організацій до яких делегуються відповідні завдання, необхідними ресурсами для ефективного виконання цих завдань. Така організація повинна діяти та бути організованою таким чином, щоб уникнути конфлікту інтересів та, щоб інформація, отримана від виконання делегованих завдань, не використовувалась несправедливо або для запобігання конкуренції (ч. 2 ст. 67 Директиви 2014/65/ЄС).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачо Р. Й. Государственное регулирование рынков финансовых услуг в странах ЕС. *Глобальные рынки и финансовый инжиниринг*. 2015. № 2(3). С. 157–176. URL: doi: 10.18334/grfi.2.3.497.

2. Директива 2014/65 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0065>.

3. Регламент (ЄС) № 600/2014 Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0600&from=EN>.

4. Директива 2009/138 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 р. Про початок та здійснення діяльності зі страхування та перестрахування (Платоспроможність II). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0138>.

5. Директива 2013/36 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. Про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними компаніями. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>.

6. Регламент (ЄС) № 575/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. Про пруденційні вимоги до кредитних установ та інвестиційних фірм. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1474800744984&uri=CELEX:32013R057>.

REFERENCES

1. Bacho, R. Y. (2015). Gosudarstvennoye regulirovaniye rynkov finansovykh uslug v stranakh ES. *Globalnyye rynki i finansovyy inzhiniring - Global Markets and Financial Engineering*, 2(3). 157–176. URL: doi: 10.18334/grfi.2.3.497 [In Russian].

2. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0065>.

3. Regulation (EU) No 600/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0600&from=EN>.

4. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0138>.

5. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0036>.

6. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1474800744984&uri=CELEX:32013R057>.